

|| WPROWADZENIE

- Na jednym metrze kwadratowym tworzę własny wszechświat ...** 11
- Myślenie poprzez pisanie. Prowokacje czystej strony i intelektualne mikroeuireki. Świadomość własnych ograniczeń. Marzenie o definitywnej książce. Przypisy jako kolorowa mapa możliwości. Idea globalnych i małych klasyków. O czym jest ta książka? Nietrafność tezy o końcu dyscyplin.

|| Część I TEORIA I RZECZYWISTOŚĆ DYSCYPLIN NAUKOWYCH

- 1. Dyscypliny w strukturze nauki** 27
- Perspektywa esencjalistyczna i konstruktywistyczna: dyscypliny jako odzwierciedlenie rzeczywistości, czy historycznych podziałów w nauce? Genotyp i fenotyp dyscypliny? Uniwersytet jako przestrzeń życia dyscyplin, dyscypliny jako podstawa organizacji życia akademickiego.
- 2. Tożsamość dyscypliny i terytorium** 44
- Walka o przestrzeń i wyznaczanie granic. Dyscypliny jako egocentryczne silosy. Dyscyplinarna ortodoksja i polityka wykluczania. Rdzeń dyscyplin i „paradoks zagęszczenia”. Dynamika rozwoju: pionierzy, budowniczowie, badacze hybrydalni. Idea przerywania własnego scenariusza epistemicznego.
- 3. Naukowiec i dyscyplinarne identyfikacje** 73
- Dyscyplina jako źródło tożsamości. Konteksty kognitywne i językowe. Kanon dyscypliny i dzieła mistrzów, prestiżowe abstrakcje i epistemiczne

społeczności. Instytucjonalne *vs.* dyscyplinarne identyfikacje. Socjalizacja w dyscyplinę, pedagogika sygnatury i akademicka kultura dyscypliny.

4. **Status naukowca w dyscyplinach** 98
Walka o rozpoznanie, pozycję i wpływy w strukturze dyscypliny. Gwiazdy naukowej stratyfikacji. Fenomen 41 fotela Francuskiej Akademii Nauk i „efekt Mateusza”. Walka o władzę definiowania naukowości i logika kariery w dyscyplinach. Tradycyjne czynniki statusu *vs.* zasady formalnej ewaluacji.
5. **Podziały i hierarchizacje dyscyplin naukowych** 141
Walka o status i kryteria prestiżu dyscyplin (która nauka jest królową?). Dyscypliny twarde, miękkie, czyste i stosowane; konwergentne i dywergentne. Pozaakademickie społeczne terytoria dyscyplin. Ukryty program klasyfikacji dyscyplin.
6. **Dyscypliny i interdyscyplinarność** 160
Krytyka dyscyplin jako konserwatywnych bastionów lub efemerycznych konstrukcji. Potencjał badań interdyscyplinarnych i krytyka ich ograniczeń. Korporacyjne interdyscyplinarne grupy badawcze. Najpierw dyscyplina, potem interdyscyplinarność?
7. **Dyscypliny humanistyczne i społeczne** 188
Porównawcza dynamika rozwoju i przestrzeni nauk humanistycznych oraz społecznych (*vs.* nauki ścisłe i przyrodnicze). Powroty do klasyków, odwieczne debaty i „ponowne odkrywanie koła”. Niekumulatywny rozwój oraz brak ostatecznych rozstrzygnięć. Rywalizacja interpretacji jako źródło postępu; strategie lokalizacji interpretacji.
8. **Rola książki w rozwoju nauk humanistycznych i społecznych** ... 208
Idea definitywności druku. Intelkt i emocje społeczne w dziejach książki. Nurty krytyki książki i biblioteki. Monografia naukowa jako „złoty standard” i źródło prestiżu. Pisanie książki jako proces badawczy. Upadek monografii w kontekście zasad ewaluacji? Humanista jako pisarz.
9. **Książka digitalna *vs.* książka papierowa** 249
Digitalizacja i kontrowersje wokół istoty książki. Materialność książki jako źródło jej wartości. Koniec postaci autora w wirtualnym świecie linków? Digitalna książka a przemiany kultury współczesnej. Digitalne nauki humanistyczne: ich potencjał i ograniczenia.

10. Język angielski jako język globalnej nauki 270

Wielowiekowa dominacja łaciny, znaczenie języka francuskiego i triumwirat językowy w nauce na przełomie XIX i XX wieku. Źródła i przejawy dominacji języka angielskiego w nauce. Język angielski: narzucanie zachodniej epistemologii, czy instrument upowszechnienia dorobku nauk lokalnych?

11. Konfrontacja paradygmatów w nauce współczesnej 306

Esencjalizm *vs.* konstruktywizm: wzajemna krytyka i idea niewspółmierności. Metody mieszane i teza komplementarności. Kontrowersje: czy można prowadzić badania w dwóch paradygmatach jednocześnie? Programy komputerowe w badaniach jakościowych: obiektywizacja *vs.* dekontekstualizacja.

12. Przypisy i uprawianie nauki 334

Wiarygodność i autorytet autora, idea dialogu między tekstami i intelektualnej mapy nauki. Przypisy jako „żyły czyste złota” i jako „broń pedantów”. Krytyka „labiryntów przypisów” i rywalizacji o przypisy. Znikające linki: kryzys przypisów? Specyfika przypisów w naukach humanistycznych i społecznych.

13. Społeczne konstrukcje geniusza naukowego 350

Geniusz i radykalny przełom w nauce. Newton, Einstein i Euler. Metafizyka umysłu geniusza. Rola dziedziczenia. Geniusz i szaleństwo. Iloraz inteligencji a geniusz. Podejście społeczno-kulturowe: idea nieuchronności odkrycia naukowego i geniusz jako ostatni budowniczy. Geniusz w kontekście *zeitgeist*. Geniusze w sztuce i naukach humanistycznych.

Część II

DYSCYPLINARNE KONTEKSTY I KONTROWERSJE: STUDIA PRZYPADKÓW

1. Astrologia i alchemia w trajektoriach rozwojowych nauki 381

Astrologizacja filozofii przyrody i okres społecznej oraz akademickiej świetności astrologii. Utrata naukowej reputacji i upadek astrologii. Historyczne znaczenie astrologii. Alchemia laboratorium i alchemia biblioteki. Poszukiwanie eliksiru i kamienia filozoficznego. Alchemia a chemia i chemiatria. Uprawomocnienie alchemii w ówczesnej nauce.

- 2. O nadzwyczajnym statusie matematyki w nauce** 409
Argumenty na rzecz tezy o matematyce jako królowej nauk. Dylemat epistemologiczny: matematyka jako projekt umysłu, czy odkrywana z rzeczywistości (idea matematyczności wszechświata)? „Czysta matematyka” i problem aplikowalności. Matematyka komputerowa a tożsamość matematyka.
- 3. Matematyka, estetyka i piękno** 434
Krytyka estetycznych kryteriów w matematyce. Piękno odkrycia matematycznego i jego wymiary. Matematyka a sztuka. Piękno a prawda w matematyce. Piękno obiektywne, piękno kreowane przez umysł. Piękno teorii Einsteina.
- 4. Kontrowersje wokół dyscyplinarnego statusu pedagogiki** 457
Stanowiska i poglądy kwestionujące naukowość pedagogiki. Argumentacja na rzecz naukowego statusu pedagogiki. Różnice między anglosaskim i kontynentalnym podejściem do pedagogiki. Pedagogika jako nauka.
- 5. Kontrowersje wokół dyscyplinarnego statusu kryminologii** 482
Kryminologia: nauka czy problemowe pole działania dyscyplin naukowych? Teza o kryminologii jako instrumencie polityki państwa. Instytucjonalizacja kryminologii jako dyscypliny naukowej. Argumentacja na rzecz naukowego statusu kryminologii.
- 6. Męskość i kobiecość w fizyce** 495
Fizyka jako „męska” dyscyplina nauki i tożsamość fizyka. Stereotyp sprzeczności tożsamości kobiecej z tożsamością fizyki i jego konsekwencje. Mechanizmy marginalizacji i samowykluczania się kobiet w fizyce. Nierówność kobiet w zakresie dostępu do kariery w fizyce. Feministyczne kontrowersje wokół fizyki. Udział kobiet w innych naukach ścisłych.
- 7. Łysenkoizm: ideologia i pseudonauka** 526
Komunistyczne pojmowanie przyrody i jej podboju. Łysenko jako proletariacki naukowiec. Idea natychmiastowego dziedziczenia cech nabytych jako antidotum na problemy radzieckiego rolnictwa. Kult Łysenki i represje wobec zwolenników genetyki mendlowskiej. Łysenkoizm jako totalitaryzm naukowy.

8. Ekonomiczny imperializm naukowy – rekonstrukcja debaty 539

Źródła przekonania o wyższości ekonomii nad innymi dyscyplinami.
Dyscyplinarna integralność i ortodoksyjność ekonomii. Teza o uniwersalizmie ekonomii. Przejawy dominacji ekonomii nad innymi dyscyplinami.
Kontrowersje wokół pojęcia ekonomicznego imperializmu naukowego.

|| ZAKOŃCZENIE 567

|| BIBLIOGRAFIA 569

|| NOTA O AUTORZE 627